

КОНФЛИКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

© Климентьева О. С., 2015
<http://orcid.org/0000-0001-7140-3470>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.34213>

У статті на основі аналізу і узагальнення результатів наукових досліджень уточнено суть та розкрито зміст структурних компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх правоохоронців. Конфліктологічну компетентність майбутніх правоохоронців автором представлено як важливу складову його професіоналізму, яка являє собою інтегроване особистісне утворення, що відображає теоретичну і практичну готовність майбутнього фахівця до попередження і вирішення конфліктів, тобто до здійснення антиконфліктної професійної діяльності. Розкрито зміст структурних компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх правоохоронців (особистісного, когнітивного, операційно-діяльнісного).

Ключові слова: майбутній правоохоронець, анти конфліктна діяльність конфліктологічна компетентність, структура, формування.

Климентьева О. С. Конфликтологическая компетентность как составляющая профессионализма будущих правоохранителей.

В статье на основе анализа и обобщения результатов научных исследований уточнена суть и раскрыто содержание структурных компонентов конфликтологической компетентности будущих правоохранителей. Конфликтологическая компетентность будущих правоохранителей автором представлена как важную составляющую их профессионализма, которая представляет собой интегрированное личностное образование, которое отображает теоретическую и практическую готовность будущего специалиста к предупреждению и решению конфликтов, то есть к осуществлению антиконфликтной профессиональной деятельности. Раскрыто содержание структурных компонентов конфликтологической компетентности будущих правоохранителей (личностного, когнитивного, операционно-деятельного).

Ключевые слова: будущий правоохранитель, антиконфликтная деятельность, конфликтологическая компетентность, структура, формирование.

Klimentieva O. S. Conflictological competence as a constituent of professionalism of prospective law-enforcement officers. *In the article on the basis of analysis and generalization of the results of scientific researches essence is specified and the content of structural components of conflictological competence of*

prospective law-enforcement officers is discovered. Conflictological competence of prospective law-enforcement officers is presented by the author as an important constituent of their professionalism. The content of structural components of conflictological competence of prospective law-enforcement officers is discovered as – personality (by the orientation of prospective specialist on realization of anti conflict activity and composing the totality of his social guideline, value orientations, motives, inclinations, interests, necessities); cognitive (the totality of psychopedagogical and conflictological knowledge, the acquirements of which provides the theoretical availability of prospective law-enforcement officer to realization of anti conflict activity); operationally-active (the totality of actions, operations, abilities and skills, that provides successful and adequate realization of anti conflict activity).

Key words: *prospective law-enforcement officer, anti-conflict activity, conflictological competence, structure, forming.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти України є формування висококваліфікованого фахівця, який окрім власне професійних знань та практичних умінь, володіє і психолого-педагогічними прийомами роботи та засобами спілкування. Особливо важливими є такі знання для працівників сфери «людина–людина» (психологів, педагогів, соціальних працівників, менеджерів та ін.). До фахівців зазначеної сфери належать і представники правоохоронних органів України, професійна діяльність яких досить часто пов'язана з вирішенням певних поточних конфліктних ситуацій, розв'язанням міжособистісних конфліктів. У професійній діяльності працівників органів внутрішніх справ часто виникають різноманітні ситуації психологічної боротьби, конфліктної взаємодії різного рівня, агресивного, за своєю формою, спілкування, які потребують від працівника ОВС чіткого їх визначення та реагування. Нерозв'язаний конфлікт надає негативний наслідок на результативність професійної діяльності: у результаті професійних конфліктів втрачається 15% робочого часу, продуктивність праці скорочується на 16%. З огляду на це, сучасний правоохоронець має бути підготовлений не лише реалізовувати професійні завдання в умовах конфліктогенного професійного середовища, але і перетворювати їх з метою запобігання негативних конфліктів, а також бути готовим до «оптимального результату» [7] з професійних особових криз як бар'єрів на шляху до професійної культури.

Отже, конфліктологічна компетентність є одним з важливих і необхідних складників професіоналізму правоохоронця. Більш того, професійна

компетентність у відриві від конфліктологічної компетентності в діяльності сучасного правоохоронця просто немислима. Тому в процесі професійної підготовки майбутніх правоохоронців окрему увагу слід приділяти формуванню компетентності у вирішенні конфліктів, або конфліктологічної компетентності, що є важливою складовою професіоналізму фахівців указанного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття конфліктологічної компетентності є предметом уваги та вивчення низки дослідників. Суть і зміст понять «компетентність» та «конфліктологічна компетентність» розглядали А. Анцупов [2], О. Бандурка [3], Є. Богданов [4], А. Гірник [5], В. Журавльов [6], У. Мастенбрук [10], Л. Петровська [11], Н. Самсонова [12], Б. Хасан [13], В. Ягупов [16] та інші дослідники.

На сьогодні в Україні здійснено низку наукових досліджень щодо вирішення проблеми формування конфліктологічної компетентності фахівців: формування конфліктологічної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу (А. Лукашенко), формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури (І. Козич); вивчення педагогічних умов запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу (Г. Антонов); формування конфліктологічної компетентності студентів університету, що здобувають додаткову кваліфікацію «викладач» (Н. Куклева); розвиток конфліктологічної компетентності керівників (О. Денисов); виховання конфліктологічної компетентності старшокласників (А. Кузіна); формування конфліктологічної компетентності спеціаліста митної служби (Д. Івченко); формування готовності майбутніх дільничних інспекторів міліції до розв'язання конфліктних ситуацій в процесі навчання у вищому навчальному закладі МВС України (В. Лазарева).

Водночас дотепер потребує уточнення суті і конкретизації змісту конфліктологічної компетентності майбутніх працівників органів внутрішніх справ (далі – ОВС).

Мета статті – уточнити суть та розкрити зміст структурних компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх правоохоронців.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи визначення поняття «конфліктологічна компетентність» та його зміст, виявляємо різні бачення щодо місця і значення такої компетентності в житті людини загалом та в професійній діяльності зокрема, а саме: конфліктологічну компетентність

розглядають як складову соціально-психологічної компетентності [2; 10; 12; 15]; як складову загальної комунікативної компетентності [11]; як окремий вид професійної компетентності, що має зв'язки з іншими видами компетентностей, зокрема, із соціально-перцептивною, ауто-психологічною, із адміністративно-правовою (або професійно-керівною), із психолого-педагогічною; конфліктологічна компетентність співвідноситься із соціальною компетентністю, складаючись із перцептивної, комунікативної міжособистісної і управлінської компетентності [4].

Теоретичний аналіз різних підходів (Є. Богданов, А. Лукашенко, Л. Петровська та ін.) до розуміння суті конфліктологічної компетентності особистості, професійної компетентності фахівця, у тому числі майбутнього правоохоронця, дає підстави для висновку, що конфліктологічна компетентність не зводиться лише до системи знань про сутнісні характеристики конфлікту, сукупності вмінь поведження у важких і конфліктних ситуаціях.

Конфліктологічна компетентність охоплює всі сфери функціонально цілісної психіки особистості в єдності її розумової діяльності, емоційно-почуттєвої та вольової сфер, оскільки неможливо окремо оцінити когнітивний, афективний і вольовий аспекти діяльності людини [9]. Саме врівноваженість мислення, почуттів, волі може забезпечити взаємозв'язок, взаємозалежність процесів розвитку та саморозвитку, виховання та самовиховання особистості.

Вважаємо, що **конфліктологічну компетентність майбутнього правоохоронця** можливо представити як інтегроване особистісне утворення курсанта, що передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення антиконфліктної професійної діяльності.

При цьому акцентуємо увагу на тому, що зміст *антиконфліктної діяльності*, котра виявляється, передусім, в антиконфліктній взаємодії й антиконфліктному спілкуванні з оточенням, не зводиться лише до недопущення конфліктів як таких [8; 9].

Ефективність формування будь-якого особистісного утворення, у тому числі конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця, вимагає визначення структури цього утворення, конкретизації змісту його структурних компонентів.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження (В. Лазарева [8], А. Лукашенко [9], Н. Самсонова [12] та ін.) дав можливість представити **структуру конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця** як сукупність взаємопов'язаних компонентів – особистісного; когнітивного; операційно-діяльнісного.

Виділення у структурі конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця *особистісного компонента* обґрунтовуємо тим, що зазначене особистісне утворення, включаючи не лише когнітивну і операційно-технологічну, але й аксіологічну, мотиваційну, рефлексивну, етичну, соціальну і поведінкові складові, завжди має особистісне забарвлення якостями конкретної людини. Особистісний компонент конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця характеризується сукупністю соціальних настанов, ціннісних орієнтацій, нахилів, інтересів, потреб, що складають основу мотивів, тобто все те, що включає поняття спрямованості людини.

Вважаємо, що розвиненість сукупності якостей і властивостей, котрі характеризують спрямованість майбутнього правоохоронця на здійснення антиконфліктної діяльності, або професійну антиконфліктну спрямованість, можна представити таким чином:

- усвідомлення соціально-гуманної місії правоохоронця;
- гуманістично-ціннісний світогляд;
- цілеспрямованість, відповідальність;
- потреба і здатність навчатися й розвиватися;
- зацікавленість і настанова на встановлення моральних стосунків з товаришами, викладачами, командирами, іншими людьми;
- тактовність, об'єктивність справедливості;
- спостережливість, перцептивність (здатність сприйняття, розуміння і оцінки самого себе й інших людей).

Здійснення антиконфліктної діяльності потребує засвоєння певного кола узагальнених конфліктологічних знань. Це зумовлює виокремлення у структурі конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця *когнітивного компонента*.

Окреслимо основні знання, які майбутній правоохоронець повинен засвоїти для успішного здійснення анти конфліктної діяльності. До таких знань відносимо:

- знання основних понять і теоретичних положень конфліктології, усвідомлення значення для збереження психічного й фізичного здоров'я людей, котрі несуть величезні втрати в результаті різного роду руйнівних конфліктів;
- розуміння суті конфлікту, його структури і функцій, причин і механізмів виникнення та динаміки протікання;
- уявлення про основні типи конфліктів, а також про особливості різних конфліктів у процесі здійснення правоохоронцем службових обов'язків, про конфліктогенні фактори, розбіжності й суперечності, що природно існують, а також постійно виникають і розв'язуються під час здійснення професійної діяльності;
- знання про технологію управління педагогічними конфліктами, основними складниками якої є: діагностика, профілактика (запобігання), подолання (розв'язання) конфліктів.

Оскільки конфліктологічна компетентність виявляється, передусім, у діяльності, що має особистісний сенс, універсальне значення, тобто може бути застосована в різного роду професійних і особистісних ситуаціях, при розв'язанні широкого кола життєво значущих проблем, тож формування конфліктологічної компетентності передбачає перехід певних знань у надбання особистості, тобто в особистісні якості, й потребує розвитку певних особистісно-професійних умінь, властивостей, якостей правоохоронця.

Забезпечуючи практичну готовність майбутнього правоохоронця до антиконфліктної діяльності, операційно-діяльнісний компонент передбачає сформованість гностичних, комунікативних, організаторських, оцінно-прогностичних умінь і навичок, що виступають критерієм професійної компетентності в цілому й необхідні для здійснення антиконфліктної діяльності, зокрема.

Висновок. Теоретичний аналіз різних підходів дозволив обґрунтувати суть конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця як важливої складової його професіоналізму, як інтегрованого особистісного утворення, що відображає теоретичну і практичну готовність майбутнього

фахівця до попередження і вирішення конфліктів, тобто до здійснення антиконфліктної професійної діяльності. Конфліктологічна компетентність як один з необхідних і невід'ємних аспектів професійної компетентності майбутнього правоохоронця тісно пов'язана з іншими складовими його професійної компетентності, зокрема, з психолого-педагогічною, соціальною, перцептивною, ауто-психологічною та ін.

Структура конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця включає такі основні компоненти, як: особистісний (спрямованістю майбутнього фахівця на здійснення антиконфліктної діяльності й складає сукупність його соціальних настанов, ціннісних орієнтацій, мотивів, нахилів, інтересів, потреб); когнітивний (сукупність психолого-педагогічних і конфліктологічних знань, оволодіння якими забезпечує теоретичну готовність майбутнього правоохоронця до здійснення антиконфліктної діяльності); операційно-діяльнісний (сукупність дій, операцій, що забезпечують запобігання й розв'язання конфліктів, проблемних і конфліктних ситуацій у практичній діяльності майбутнього правоохоронця, умінь і навичок, якість засвоєння й узагальнення яких необхідні для успішного й адекватного здійснення антиконфліктної діяльності).

Формування конфліктологічної компетентності майбутнього правоохоронця вимагає розробки і впровадження особистісно-орієнтованої технології конфліктологічної підготовки за умов дотримання єдності опори курсанта як на власний, так і досвід інших щодо роботи з конфліктами й організації співробітництва суб'єктів педагогічного процесу під час навчальної взаємодії.

Література

1. Антонов Г. В. Конфлікт як предмет дослідження: педагогічний аспект // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць. – Х. : ХДПУ, 2004. – Вип. 13. – С. 20–27.
2. Анцупов А. Я. Конфликтология : учебник для вузов / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 591 с.
3. Бандурка А. М. Конфликтология : учебное пособие для вузов / А. М. Бандурка, В. А. Друзь. – Х. : РИП «Оригинал», Фортуна-пресс, 1997. – Х. : Фортуна- пресс, 1997. – 355 с.

4. Богданов Е. Н. Психология личности в конфликте : Учебное пособие / Е. Н. Богданов, В. Г. Зазыкин. — [2-е изд.]. — СПб. : Питер, 2004. — 224 с.
5. Гірник А. М. Основи конфліктології : навч. посіб. / А. М. Гірник. — К. : Києво-Могилянська академія, 2010. — 222 с.
6. Журавлев В. И. Основы педагогической конфликтологии. Учебник / В.И. Журавлев. — М. : Российское педагогическое агентство, 1995. — 184 с.
7. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. — Ростов н/Д. : Феникс, 1996. — 512 с.
8. Лазарева В. В. Психолого-педагогічні засади формування готовності до вирішення конфліктних ситуацій майбутніми дільничними інспекторами міліції / В. В. Лазарева // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. — Херсон : РПО, 2011. — Вип. 12. — Ч. 2. — 293 с. — С.123–126.
9. Лукашенко А.О. Духовно-науковий підхід до визначення сутності соціального конфлікту // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць. — Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2004. — Вип.6. — С.90–98.
10. Мастенбрук У. Управление конфликтными ситуациями и развитие организации: Пер. с англ. — М. : ИНФРА–М, 1996. — 256 с.
11. Петровская Л. А. О понятийной схеме социально–психологического анализа конфликта / Л. А. Петровская // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. — М.,1977. — С.131–142.
12. Самсонова Н. В. Конфликтологическая компетентность специалиста / Н.В. Самсонова // Вуз-XXI и культура. — Казань, 2000. — С. 37–40.
13. Хасан Б. И. Психотехника конфликта и конфликтная компетентность / Б. И. Хасан. — Красноярск, 1996. — 99 с.
14. Філь С. С. Поняття конфліктологічної компетентності студентів, які в майбутньому працюватимуть з людьми // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gisap.eu/ru/node/750>
15. Цой Л. Н. Практическая конфликтология. Книга первая / Л. Н. Цой. — М. : 2001. — 233 с.
16. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягупов, В. І. Свистун // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. — К. : КМ Академія, 2007. — Т. 71. — С. 3–8.